

AIDS IN INCLUSIVE EDUCATION AND INTEGRATION IN CHILDREN WITH MOTOR DEFICITS ³

Assoc. Prof. Petya Parashkevova, PhD

Department of Public Health
University of Ruse, Bulgaria
Phone: +359882898619
E-mail: pparashkevova@uni-ruse.bg

Assoc. Prof. Radoslava Deleva, PhD

Department of Public Health
University of Ruse, Bulgaria
Phone: +359878580696
E-mail: rdeleva@uni-ruse.bg

Abstract: Access to education and the availability of a supportive environment for children with disabilities who have special educational needs (SEN) are prerequisites for equality and equal opportunities. Integrated learning focuses on the opportunity for children with SEN, and inclusive education focuses on changing the environment, not the individual. Alternative technological solutions are diverse in terms of overcoming the motor barriers of mobility and positioning in the school environment. Aids and technologies can facilitate certain activities indirectly (through treatment or therapy) or directly (through physical assistance), improving children's mobility and providing a prerequisite for communication, writing, and reading. Through various technical solutions, conditions are created for the independence of children, which increases their desire and ability to develop, learn and play together with their peers. An inclusive school must be inclusive for everyone in it - both children and adults - teachers, principals, and parents, because "If we do not study together, then how will we live together in society?"

Keywords: Special Educational Needs (SEN), Inclusive Education, Integration, Aids and Technologies, Motor Deficit

ВЪВЕДЕНИЕ

Достъпът до образование и наличието на подкрепяща среда за деца с увреждания, които имат специални образователни потребности (СОП) са предпоставки за равнопоставеност и равни възможности пред хората с увреждания на трудовия пазар и за пълноценното им участие в живота.

В момента в България значителен брой деца с увреждания не получават образование или се обучават в домовете си чрез индивидуална форма на обучение. Така те са лишени от възможността да общуват със своите връстници, да бъдат самостоятелни и равнопоставени. В резултат на това голяма част от техните възможности и социалните им умения остават недостатъчно развити. Дългосрочните последици от такъв подход са трайна социална изолация, неконкурентноспособност на пазара на труда, неумение за справяне с житейски ситуации. Както отглежданите в семейства, така и настанените в специализирани институции деца с увреждания, често са обект на дискриминационно отношение и на остарели обществени нагласи.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Законът за предучилищното и училищното образование (ЗПУО), регламентира функциите, организацията, финансирането, както и взаимоотношенията между

³ The research paper was presented on October 29, 2021, at the Health Promotion Section of the 2021 Online Scientific Conference co-organized by University of Ruse and Union of Scientists - Ruse. Its title in Bulgarian is: „ПОМОЩНИ СРЕДСТВА В ПРИОБЩАВАЩОТО ОБРАЗОВАНИЕ И ИНТЕГРАЦИЯ ПРИ ДЕЦА С ДВИГАТЕЛНИ ДЕФИЦИТИ“.

образователните институции и всички участници. Акцент в него е приобщаващото образование, което поставя в центъра личността на детето.

Приобщаващото образование е процес на осъзнаване, приемане и подкрепа на индивидуалността на всяко дете или ученик и на разнообразието от потребности на всички деца и ученици чрез активиране и включване на ресурси, насочени към премахване на пречките пред ученето и научаването и към създаване на възможности за развитие и участие на децата и учениците във всички аспекти на живота на общността, (Наредба за приобщаващото образование).

Много често думите интеграция и приобщаване се приемат за синоними. Интегрираното обучение се съсредоточава върху възможността децата със СОП да посещават масовите училища, т.е. фокусът се поставя върху посещаемостта. Приобщаващото образование поставя акцент върху възможността децата със СОП да развият максимално капацитета си, да учат и да се образуват заедно с връстниците си, (Mladenov T., 2009; Stubbs, Sue.,2002; Inclusive education in Bulgaria: how much do we have?, 2006).

Усилията се насочват към **промяна на средата, а не на индивида**. Средата трябва да премахне бариерите пред участието като липса на физически достъп, ригидни методи на преподаване и изпитване, изключващи нагласи и практики, фокусиране върху дефицитите и т.н. Ефективното приобщаване е непрекъснат процес, който изисква по-широк поглед върху личното развитие и активността на човека. Процесът изисква въвличането на всички заинтересовани страни, (Mladenov T., 2009; Booth, Tony et all., 2011).

Таблица 1. Разлики между интеграция и приобщаване в образованието

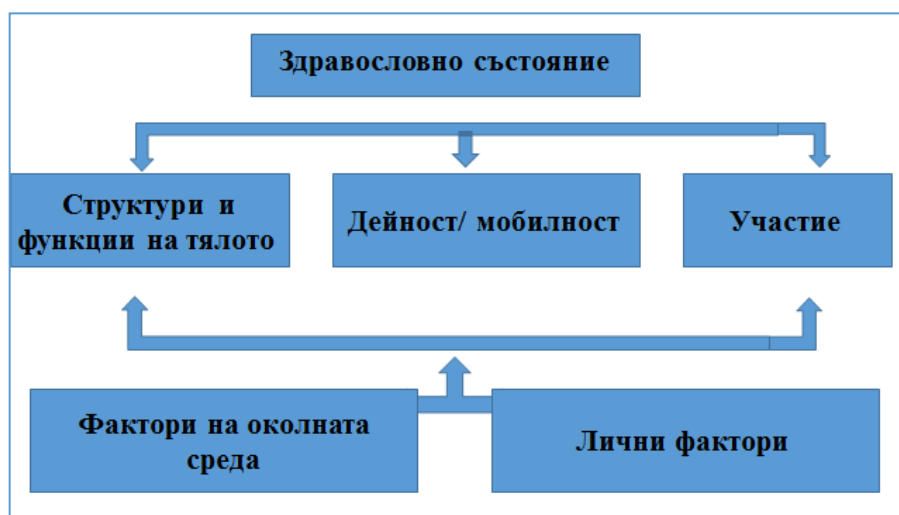
интеграция	приобщаване
Промяна на детето, за да „пасне“ на системата (стандарта)	Промяна на средата и системата, за да е адекватна на различни ученици и нуждите им
Основно понятие е „специални образователни потребности“	Основно понятие е „бариери пред игра, учене и участие“
Включване на деца с увреждания в общообразователни училища	Подход за цялостно развитие на училището - споделени отговорности и съвместно решаване на проблемите
Не всички деца са обучаеми и могат да бъдат интегрирани	Всички деца са обучаеми и могат да бъдат приобщени
Фокусира се върху академичните умения	Отчита наличието на различни видове умения, не само академични
Фокусира се върху методите на преподаване и/или коригиране на дефицитите	Фокусира се върху цялостна промяна на средата - практики, политики и култура; изграждане на достъпна и гостоприемна среда за всички
Фокусира се върху работата с детето в училище и/или в ресурсния кабинет	Обхваща и работа с други системи и с общността като цяло, активизиране и използване на ресурсите на общността
Среда, оборудване, учебни техники, допълнителни ресурси за всяко дете	Ресурсите се разпределят така, че да подкрепят ученето на всички ученици
Индивидуална подкрепа от учителя	„Деца обучават деца“ и взаимопомощ между връстници
Специален учител	Екипен подход
Ресурсите и методите основно са насочени към детето	Ресурсите и методите са насочени към професионалното развитие на учители и система

Ако дете отпадне от училище, повтаря класа или е изключено, вината е негова	Вината е на системата
Достъпност на общообразователните училища за физическо присъствие	Достъпност и адекватност на учебната програма и съдържание

Помощните средства и технологии за деца със СОП са навлезли в образователната система на редица европейски страни. В България тази тема се дискутира отскоро и засега използването на помощни средства и технологии в приобщаващото образование е по-скоро инцидентно, отколкото практика. Технологиите са отворили за децата, и особено за децата с увреждания, много врати на образователната система. Алтернативните технологични решения са многообразни по отношение преодоляване на двигателните бариери на мобилността и позиционирането в училищна среда. А те са предпоставка осигуряваща комуникацията, писане и четене за ученици с физически, сензорни и когнитивни увреждания. Целта на публикацията е да се направи кратък преглед на многообразието от помощни средства с акцент върху двигателните бариери за деца със СОП, за да се дадат идеи на проходащото в България приобщаващо образование, (Yanina A., 2009).

Помощните средства и технологии се дефинират от Cowan & Turner-Smith през 1999 г. така: „всяко устройство или система, които позволяват на дадено лице да осъществи дейност, невъзможна при други обстоятелства, или позволяват по-лесното и безопасно изпълнение на същата дейност“, (Yankova J., 2016). Помощните средства и технологии е общ термин, който включва помощни, адаптивно и рехабилитационни изделия за хора с увреждания. Те имат голямо значение в живота на децата с увреждания. Многообразието на помощни средства и технологии е огромно и се определя от вида на увреждането на детето.

Международната класификация на функционирането, уврежданията и здравето (ICF) дава концептуалната рамка на уврежданията. Според нея „увреждането“ е резултат от динамичното взаимодействие на потребителя, технологията и околната среда (Фиг.1).

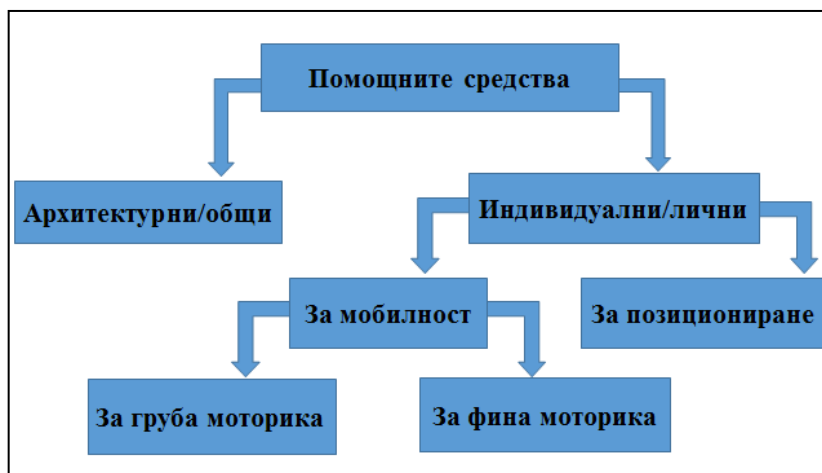
Фигура 1. Концептуална рамка на Международната класификация на функционирането, уврежданията и здравето (ICF)

Когато условията надвишават капацитета на мобилността на индивида, участието може да бъде ограничено. Технологиите могат да улеснят извършването на определени дейности индиректно (чрез лечение или терапия) или директно (чрез физическа помощ), като подобрят мобилността на индивида, така че капацитетът им на мобилност да отговаря или надвишава изискванията на заобикалящата среда.

Помощните технологии в образованието са всеки хардуер, софтуер или система от технически компоненти и процеси, които повишават способността на всички ученици да се

ангажират по-ефективно с учебната програма и тяхната учебна среда. Това може да варира от "високотехнологични" технологии, като например електронни устройства или инвалидни колички, до "нискотехнологични" устройства като дръжка за молив, поддържаща седалка или обикновен превключвател.

От друга страна те могат да се разделят на архитектурни (общи) и индивидуални (лични) асистирани средства и технологии, (Фиг. 2).

Фигура 2. Видове помощни средства приобщаващото образование

Архитектурните помощни средства и технологии осигуряват достъпност на заобикалящата среда. Тук се включват: рампи, асансьори, автоматични и/или широки врати, парапети, визуални следи (маркировка и указателни табели), достъпни и адаптирани санитарни помещения. Те позволяват на детето/ученика да се придвижва самостоятелно и създават условия за пълноценното му общуване и взаимодействие със съученици, учители и родители.

Деца с увреждания много често имат проблеми в изпълнението на дейности от ежедневието, които ограничават включването и участието им вкъщи, в игри и учебни занимания, (Velikova, Mincheva, 2018).

Индивидуалните помощни средства и технологии осигуряват независимостта на ученика да изпълнява определени дейности. При деца с двигателни дефицити можем да разделим средствата на: за мобилност и за позициониране. Разглеждаме мобилността като груба и фина.

Грубата моторика се отнася за способността на детето със СОП да се придвижва в класната стая и училището като цяло, и да заема активен седеж. За тях осигуряването на мобилност е от първостепенно значение за пълноценния им живот и социалното им включване. Придвижването им често е невъзможно без използването на технически помощни средства – инвалидни колички, проходилки, патерици, канадки, бастуни и ходилка (ролатор). Патериците, канадките и бастуните осигуряват допълнителна опора при нарушения в двигателния апарат, (Brananov D., 2009). За да се намали действието на компресионните сили в тазобедрената става, респективно натоварването, се препоръчва носене на помощно средство в противоположната ръка. По този начин тежестта на тялото се разпределя между опорния крак и помощното средство, (Stefanova I., S. Mindova, 2020). Деца с тежки физически недостатъци, включително ограничение на подвижността, костно-мускулни деформации, изменение на мускулния тонус и др. се нуждаят от инвалидна количка. Поради това, че повечето дейности в училище се осъществяват в седнало положение, много е важно да им се осигури безопасна и устойчива позиция с максимално функционални възможности. Основния принцип в Бобат подхода е да се прилага 24- часов контрол на позата. При него осигуряването на стабилност на долните крайници и торса, дава възможност за максимална и икономична мобилност на главата и горните крайници. Чрез използването на удобни инвалидни колички се повишава издръжливостта, мобилността на главата и ръцете (фината моторика) и се

профилактират компенсаторно формиращи се деформации. При по- леки случаи на постурални дефицити се използват помощни средства, които да осигурят активен, динамичен седеж. Такива са: позициониращи седалки, позициониращи столове, динамични ергономични възглавници и степенки. Те повишават мобилността и силата на горните крайници.

Фината моторика е свързана с функционални затруднения при писане, рисуване, рязане, моделиране и самообслужване. Използват се: уплътнители/държачи за захващане на средството за писане; тренажори за писане с молив или химикал, средства за писане с тежест, наклонени дъски, ограничител за писане, релефна/тактилна подложка за писане. Тези средства осигуряват стабилност на захвата, издръжливост и прецизност на извършваните дейности. Спомагат за подобряване на координацията на движенията и увеличават честотата на изпълнените задачи, което повишава мотивацията за учене.

За повишаване на независимостта на ученика и неговото самочувствие може да се прибегне до средства улесняващи самостоятелното обслужване. Такива са: щипки за достигане на отдалечени предмети; адаптирани ръкохватки; адаптирани ножици, и др..

Помощните средства и технологии, чрез различни технически решения създават условия за независимост на децата с двигателни увреждания. По този начин се повишава желанието и възможностите им да се развиват, учат и играят заедно с техните връстници.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Успешното приобщаване и необходимата за това подкрепяща среда в училище, включва наличието най-малко на три предпоставки.

На първо място, архитектурно адаптиране на училищните сгради за осигуряване на физически достъп на децата до съответното училище, до класната стая и до всички останали помещения в него. На второ място е достъпът на учениците до помощни средства и технологии. Осигуряването им дава физическа възможност за реализиране на функции, дейности и адаптиране, но същевременно подпомагат детето да добие самочувствие, че може да се справи с учебния процес, че непреодолими различия няма. „Справянето“ от своя страна формира положителни емоции от ученето, което неминуемо е предпоставка за мотивация да се развива, общува и интегрира. Т.е. за правилното функциониране на детето/ученика в образователната среда не е достатъчна само интелектуална ориентация, необходимо е и съответно емоционално отношение към заобикалящите го явления, за да може да се ръководи от него при вземането на решения за действие и в бъдеще. Не трябва да се забравя, че помощните средства са само един инструмент, докато основният принцип изисква концентриране върху крайната цел, а именно използване на технологиите по начин, който ще помогне на децата да научават и да бележат постижения.

Друго изискване е осигуряването на екип от специалисти, които: да работят с децата в класната стая; да подпомагат учебния процес и включването на децата в общообразователната среда; да умеят да адаптират учебните програми и учебниците; да създадат условия за индивидуализиране на учебния процес включително и посредством работа с родителите.

Приобщаващата среда създава условия за учене заедно с другите. Приобщаващото училище трябва да бъде приобщаващо за всички в него - както деца, така и възрастни - учители, директори и родители, защото „Ако не учим заедно, как после ще живеем заедно в обществото?“

REFERENCES

Booth, T. et all. (2011) Index for Inclusion: developing learning and participation in schools.

Bratanov, D. (2009), Occupational Therapeutic Agents for Adapting the Environment I, textbook, Angel Kanchev University of Ruse, 2009, pp. 75-78 (*Оригинално заглавие: Братанов Д., Ерготерапевтични средства за адаптиране на средата I, учебник, Русенски университет „Ангел Кънчев“, 2009, стр. 75-78*)

Inclusive education in Bulgaria: how much do we have? (2006). Report with recommendations to "Save the Children - UK", - Sofia.

Law on Preschool and School Education (**Оригинално заглавие:** Закон за предучилищното и училищното, образование)

Mladenov, T. (2009), Principles of inclusion. Learning European: A collection of useful articles for teachers and parents or what we can learn about inclusion from the British experience. Ed. of the Bulgarian Association of Chevening Scholars, (**Оригинално заглавие:** Младенов, Т. (2009). Принципи на приобщаването. Да учим по европейски: Сборник полезни статии за учители и родители или какво можем да научим за приобщаването от британския опит. Изд. на Българска асоциация на Чийвнинг стипендиантите)

Ordinance on inclusive education. Prom. - SG, no. 86 of 27.10.2017, in force since 27.10.2017. Adopted by CMD № 232 of 20.10.2017, Art. 3(1) (**Оригинално заглавие:** Наредба за приобщаващото образование. Обн. - ДВ, бр. 86 от 27.10.2017 г., в сила от 27.10.2017 г. Приета с ПМС № 232 от 20.10.2017 г., чл. 3 (1)

Stefanova I., S. Mindova (2020) Biomechanical changes in gait in patients with osteoarthritis of the hip, Proceedings of University of Ruse, volume 59

Stubbs, S. (2002) Inclusive education - when resources are not reaching, Sofia

Velikova, E., Mincheva P. (2018), Assessment tools of the activities of daily living in pediatric occupational therapy, Proceedings of University of Ruse, volume 57, book 8.1.

Yanina, A. (2009) Aids and technologies for children with special educational needs: Learning European: A collection of useful articles for teachers and parents or what we can learn about inclusion from the British experience. Ed. of the Bulgarian Association of Chevening Scholars (**Оригинално заглавие:** Янина А., Помощни средства и технологии за деца със специални образователни потребности: Да учим по европейски: Сборник полезни статии за учители и родители или какво можем да научим за приобщаването от британския опит. Изд. на Българска асоциация на Чийвнинг стипендиантите)

Yankova, J. (2016) Aids and technologies for teaching children and students with special educational needs in the professional training of resource teachers, author's abstract (**Оригинално заглавие:** Янкова Ж., Помощни средства и технологии за обучение на деца и ученици със специални образователни потребности в професионалната подготовка на ресурсните учители, автореферат, 2016)